RAZVITAK, God. XXV, br. 3, str. 97-100 (Zaječar, 1985.)

SLAVOLJUB GACOVIĆ

PRILOG TOPONOMASTIČKOJ ETIMOLOGIJI NA TLU TIMOČKE KRAJINE

Reč je o vezi istoriografske nauke i lingvistike, gde jasno dolazi do izražaja njihova međuzavisnost. Etimologija toponima i sličnih imena u mnogo čemu je različita od opšte etimologije, jer je etimologija apelativa podložna veoma rigoroznim pravilima, tako da mi skoro uvek znamo šta je morao dati neki praslovenski ili latinski oblik reči, no sasvim je drukčija etimološka sudbina toponima.

Mada se i oni uvek rađaju u okviru nekog jezika i nastaju od njegovog tkiva, oni postaju i u njemu samom strano telo, koje ostaje iznad ili izvan jezičke izdeljenosti; oni ne pripadaju datom jeziku, nego su se samo zatekli u njemu. Formalno posmatrano, oni ostaju prikovani za mesto, ali lingvistički oni „šetaju“ iz jezika u jezik, pa i iz dijalekta u dijalekt, iz sistema u sistem, jer se etničke, a samim tim i jezičke prilike u svakom mestu smenjuju, a na toponimu znaju ostajati tragovi. Toponimi su usamljeni u jezičkom medijumu i zato su veoma nezaštićeni od istorijske korozije, podležu nekoj lokalnoj govornoj pojavi, nekoj asociaciji ili nečijem posredničkom uticaju.

Na našem terenu nastaju posebne komplikacije, jer su toponimi često nastali iz jezika koje ne znamo (trački, dako-getski itd.), a do nas su doprli preko posrednika, pri čemu je u dosta slučajeva teško utvrditi koji je bio posrednik: Grci, Arbanasi, Kelti, ili različite grupe Romana.

Uspešnost u rešavanju toponomastičke[1] etimologije na ovom području je diskutabilna, ali i od toponomastike istoriografija može očekivati veliku pomoć, naravno s obazrivošću kako ne bi postala žrtva etimoloških domišljanja.

Etimološke proizvoljnosti kao što su tumačenja imena: Gamzigrad od *gamizati, gamze,* ili od imena *Hamzi bega,* Zaječar od *zajčara* „odgajivača zečeva“, Halovo od *Ale* ili od *alapljivog rodonačelnika*, izvučena iz okrilja legendi, unose zabune u našu istoriografiju.

Proizvoljnost pretpostavki u istraživanju perioda o kome se objektivno i suviše malo zna, uslovljena je nekom vrstom „gladi“ za bilo kakvim podacima i osloncima za daljnju nadogradnju istoriografije, što svakako smanjuje nužnu kritičnost.

Selo Halovo nalazi se 15 kilometara severoistočno od Zaječara, na visoravni udaljenoj oko 1,5 kilometara od desne obale Timoka. Na istoku se celim delom graniči sa Bugarskom.[2]

Imenom sela se do danas niko nije ozbiljnije pozabavio u literaturi, mada se dosta pokušalo na osnovu predanja i narodne tradicije, ali i u tome bez većih uspeha.

Marinko Stanojević je u svome radu *Timok* (objavljen 1940) doneo je u posebnom poglavlju opis 26 sela. O imenu sela Halova navodi: *Niko o imenu sela ne zna pouzdano da kaže odkud ovo ime selu*.[3] Mnogo kasnije je u *Glasniku etnografskog muzeja* dato jedno objašnjenje da *selo nosi naziv Halovo po Čumi ili Ali koja je živela na mestu današnjeg naselja, pa je od termina alino i halino postalo Halovo*.[4] Po drugoj jednoj verziji, koja se može čuti i

---

[1] Toponomastika (grčki *topos* – mesto, kraj + *onoma* – ime, naziv) je nauka o značenju i poreklu imenu mesta.

[2] Гласник етнографског музеја, бр. 42, Зајечар и околина, Београд 1978, str. 82-83.

[3] Црна Река – антропогеографска грађа из заоставштине Маринка Станојевића, Зајечар 1985, str. 121-123.

[4] Napomena pod br. 2.

danas od samih Halovčana, čovek koji je uspostavio prvu vlast u selu bio je izrazito snažan i krupan čovek. Pri jelu je bio dosta alapljiv, pa ga meštani prozvaše *Ala*. Otuda *Alavo, Alovo, Halovo*.

Sva ova nagađanja o imenu sela Halova trebalo bi izostaviti iz naših razmatranja i koristiti lingvističku metodu kako bismo dobili što je moguće verniju rekonstrukciju i značenje reči *Halovo*.

U selu Halovu danas ima u proseku svaka druga kuća bunar sa pitkom vodom, što daje zbir od oko 150 bunara. No, ti bunari nisu oduvek postojali, a ako i jesu, 1935. godine po Stanojevićevom iskazu ih je bilo samo osam. Te iste 1935. godine selo je imalo 323 kuće, a svaka je kuća bila za se mala zadruga. Pridodamo li tome broj stoke, dobićemo veliku cifru ožednelih grla koja treba svakodnevno napajati. Možemo li, dakle, zamisliti, tu sliku podnevnog napajanja od hiljade grla koja su satima čekala ispred osam bunara-pojila. Međutim, ljudi koji nam mogu posvedočiti o tom vremenu ne daju nam uopšte takvu stravičnu sliku svakodnevnog gubljenja vremena, veoma vrednog za ratara.

Na području samog sela Halova ima i danas mnogo izvora koje poimence nabrajamo: *Fîntîna*-*lu Pecu, Fîntîna la Conac, Fîntîna la Đidoi̯, Fîntîna în Sal'işće (x 2), Fîntîna Bucuro̯ai̯i, Fîntîna I̯epuri̯ască* severno nadomak sela, *Fîntîna la Çeşmi̯a* južno nadomak sela, *Fîntîna la Şćubii̯, Fîntîna la Il'i̯o̯ai̯a, Fîntîna la Svićilii̯e, Fîntîna oțască, Fîntîna*-*lu Mutu, Fîntîna*-*lu Dîrviş*, na brdu Drviš.

Kroz samo selo prolazi Seoski potok (*Ogaşu satului̯*) i Usahli potok (*Ogaşu al săc*), a sa severne i južne strane još po jedan potok, koji skoro okružuju selo. Sva četiri potoka idu pravcem istok-zapad i izviru na močvarnim mestima koje meštani, Rumuni, nazivaju *lac*, a to su *Lacu-lu Barbu, Lacu la Čil'ibii̯a, Lacu-lu Țuțurigă, Lacu întră rîpe*. Pored ovih lakusa koje smo naveli ima još *Lacu-lu Pătru Mitră, Lacu la Caşl'a, Lacu-lu Găgăuz,* onda *Lacu lu Gigă* koji je, videćemo, najinteresantniji za naš rad.

Ova takozvana mesta *lac* imaju koren u latinskoj reči *lacus* „jezero“, u rumunskom *lac* „jezero“; figurativno „mnogo vode“. Pod tim imenom u selu Halovo na rumunskom narečju podrazumevaju se „močvarna mesta“ ili „muljevita veća područja“. Na tim mestima ima uvek mnogo mulja, vode i paprati.

Na rumunskom *apă* „voda“[5], na tračkom *apa* (*Burd-apa*, u natpisu – selo sa svetilištem *Nimfi Burdapenai*, danas selo Saladinovo) „voda, reka“, identično je sa staropruskim *ape* „voda, reka“ i *apus* „izvor“, indoevropskim **āp*-, staroindijskim *ap* „voda“ ženskog roda.[6]

Kako vidimo, reč *apă* „voda“ ne daje nikakve etimologije sa rečju Alovo – Halovo, ali u svojoj osnovi svakako sadrži značenje „voda“, odnosno „područje s puno voda i muljevitih, močvarnih mesta“.

U vizantijskim izvorima susrećemo ime naselja *Markéllai*, *Markela* u Trakiji na levoj obali reke Močurice, danas razvaline Karnabatski Hisar kod Karnabata u Bugarskoj. Slično u osnovi imena susrećemo u Litvi, *Markẽlis* (jezero), *Markẽ lyne* (reka).[7] U svim navedenim primerima treba obratiti pažnju na drugi deo složenice *–kéllai,- kela, -kẽlis, -kẽlyne*.

Na natpisu iz Trakije (Bugarska) nalazimo mesto *Kellai*, a na kartama puteva (itinerarima) nalazimo stanicu blizu Čirpana, severno od Hebrosa, pod nazivom *Cillae*. Ime *Kellai* se izjednačava sa starovisokonemačkim (VIII-XI vek) *quella*, nemačkim *Quelle* „izvor“, od indoevropskog **g̯ʮelna*, semantički bliska reč rumunskoj *gal'ată*, što znači „drveni sud za vodu“. Od istog je i proizvod imena stanice *Kellẽ* na rimskom putu *Via Egnatia* u Makedoniji. U zadnjem slogu ovih naziva za „izvor“ imamo *–allai, -illae, -ella, - elle, -elnā, -ellē*.[8]

Najzad postoji naziv mesta u Trakiji *Allai-bria* rekonstruisano od epiteta tračkog božanskog para Zeusa i Here sa epitetom *Allaibriēnoi* (na natpisu iz Trakije). Trački Zeus i Hera sa navedenim epitetom poštovali su se na svim teritorijama koje su

---

[5] Румунско-српскохрватски речник, Панчево 1969, str. 17.

[6] Иван Дуриданов, Език на Траките, София 1976, str. 34.

[7] ibid, str. 41.

[8] ibid, str. 40.

bile pod uticajem tračke kulture.[9] Drugi deo složenice *–bria, -briēnoi* označava na tračkom „grad" od indoevropskog **u̯riịa*, a celo ime *Allaibria* može se označiti kao „grad Alaja (grad na reci)", a *Alaia* je rečno ime. U litvanskom jeziku *aléti*, znači „zahvatio sam vode", u frigijskom *akala* „voda",[10] na rumunskom postoji glagol *a loat (apă)* sa značenjem „zahvatio je (vodu)".

U Vukovom rječniku imamo *àlâs, alása* „ribar", *álôv, álova* „velika pređa što se ribe hvataju", *àloka* „jaruga",[11] dok u Klajićevom rječniku imamo na mađarskom *halase (halasz)* „ribar", *halat (alattsag)* „uže za vezivanje lađe, čamca".[12]

Tračkom paru Zeusu i Heri *Allaibriēnoi* su se svakako prinosile žrtve levanice i žrtve paljenice, kao što se to prinosilo i prinosi u svim mitologijama. Takvi su se običaji uspeli infiltrirati i u hrišćanstvo. U verovanju sela Halova daća (*pomană*) održala se do danas. Imena Zeusa i Here su nestala vekovima pre, ali se njihov trački epitet održao u običajima i verovanjima na močvarnim mestima (*la lacurỉ*) do danas, od *Allaibriēnoi* preko *Allai* u obliku reči *Ala*. Budući da su se Zeusu i Heri *Allaibriēnoi* prinosile žrtve na močvarnim mestima, ta su se mesta zasigurno vekovima kasnije prozvala Alina mesta (*locu Alỉlor*). Na jednom od navedenih močvarnih mesta *Lacu lu Gigă* meštani sela Halova održavaju i danas daleku tradiciju „prinošenja žrtve bogovima" kroz svoja današnja verovanja u obliku davanja *„pomane Alama*". Začudo, sve druge pomane koje se daju mrtvima pojedu uzvanici (rodbina, prijatelji, namernici), dok se *pomana Alama* samo zakadi na soframa (*pe mi̯esă*), a onda se svo to jelo i piće ostavi – prinosi *Alama*, baš kao što se i žrtve paljenice i levanice nisu jele i pile, već ostavljale – prinosile bogovima. Na takva „sveta mesta" se nesme nagaziti, kao što se nije smelo u grčkim hramovima ulaziti u prostoriju određenu samo za božanstvo, osim malobrojnih, upućenih u misterije.

Valja reći još i to da se u rumunskom jeziku reč *zmeu* (u narečjima: *zmiu, zmîu* itd.) prevodi sa „zmaj, ala".[13] Jedan od čestih epiteta boga Asklepija koji se susreće u mitologiji Tračana, a koji se izjednačuje s tračkim bogom Herosom, je *Zymydrēnós* sa varijantama *Zymdrēnós, Zymlyzdrēnós, Zymyzrēnós, Zylmyzdrēnós*. To je složena reč čiji se prvi elemenat povezuje sa staroslovenskim *ꙁмиꙗ* „zmija" s epentetičnim *l* u *Zyml-*, a pod tim bi se trebalo podrazumevati Asklepijevo „zmijsko žezlo".[14] Vladimir Georgiev predlaže prihvatljivije značenje imena *Zymlizdrēnos* kao „vodeni zmaj". *Zyml-* „zmaj" i *–udrēnos* „voden", proizašlo od indoevropskog **udr-* „voda", srodno sa grčkim *án-ydros* „bezvodan" i *hydrinós* „voden".[15]

U verovanju Halovčana *ala* bi mogla biti isto što i „vodeni zmaj". *Ala*, rekli smo, živi na močvarnim mestima, a i vodeni zmaj na mestima punim vode, najčešće u pećini (*în peşćeră*). Zato, koliko se nama čini, rumunska reč *zmeu* u sebi ima oba značenja „zmaj, ala", ne bez razloga.

Na turskom jeziku *ala* je takođe „aždaja, zmaj", a z srpskoj narodnoj tradiciji „za alu se misli da ima... osobitu duhovnu silu te leti i vodi oblake i grad navodi na letinu".[16]

Vidimo da je Zevsov i Herin epitet *Allai* > *Ala* vremenom postala zasebna deifikovana duhovna sila koja vodi oblake i koja navodi grad na letinu, odnosno ima osobinu poput samog vrhovnog boga grčkog panteona Zevsa. Prostor u kome se kreće i u kome dejstvuje *Ala* je prostor svih vrhovnih božanstava. U današnjem petrificiranom običaju davanja „pomane

[9] ibid, str. 113.

[10] ibid, str. 29, 72.

[11] Вук Стеф. Караџић, Српски рјечник, Беч 1852, изд. Нолит, Београд 1969, str. 3, 4.

[12] Братољуб Клајић, Рјечник страних ријечи, Накладни завод МХ, Загреб 1981, str. 513-514.

[13] Румунско-српскохрватски речник, Панчево 1969, str. 356.

[14] Д. Дечев, Харахтеристика на тракийски език, София 1952.

[15] Вл. Георгијев, Балканско езикознание, XVIII, 1, str. 55-56.

[16] Вук Стеф. Караџић, Српски рјечник, Беч 1852, изд. Нолит, Београд 1969, str. 3.

Alama“ možemo prepoznati daleke ostatke prinošenja daće bogovima.[17]

Da se ime sela Halova nije oduvek tako izgovaralo, čitamo u skraćenim registrima Vidinskog sandžaka iz 1530/35. u kome je zabeležen oblik *Falova* i iz 1560. godine u kome je zabeležen oblik *Halova,*[18] dok se na rumunskom selo i danas naziva *Alova*. Sufiks –vo je uticaj bugarskog jezika. Bugari i danas zovu Halovo „Alovo“ kao što to čine i Velikoizvorci, koji su došli iz okoline Tetevena (Bugarska).

Selo Alapin bilo je prvobitno locirano na desnoj obali Timoka oko ušća reke *Alapin* i Bezdanice. Na Epšelvicovoj karti iz 1718. godine na desnoj obali Timoka, odnosno na mestu koje i odgovara ovoj lokaciji, ucrtano je naselje *Halapino* (u turskim popisnim defterima iz 1454/55. i 1483. zapisana je grafija *Halabina*). Danas ova lokacija nije više na obali Timoka, na dosta močvarnom tlu, usled pomeranja rečnog korita prema severozapadu.[19]

Jedna grupa Alapinaca se naselila u Velikom Izvoru, a druga u Vražogrncu, pa je dala, po predanju, za uspomenu na bivše selo jednoj reci u vražogrnačkom ataru ime „Alapin“ (Nikoličevska reka). Tako je nastala ova retkost da se u Timok ulivaju dve istoimene reke, jedna na levoj, a druga na desnoj obali.[20]

Ne treba posebno tvrditi da su nekada pored Timoka na mestu nekadašnjeg naselja Alapin postojale prave baruštine i da je bilo močvarnih mesta jer ih ima i danas. Prvi deo složenice imena *Alapin* je na tračkom *ala* „tečnost, potok“, o kojoj smo napred dali šire objašnjenje, a ovde ćemo dopuniti sa još par primera. U oblasti srednjeg toka reke *Hebros*, zapadno od Harmanli na itineraru zabeleženo je selište s imenom *P-alaje*. Ime je identično s imenom reke na litvanskom jeziku *P-ala*, koje treba povezati s litvanskim *p-ãlios* „veliko blato, močvara“ srodno s latvijskim (letonskim) *p-aļas* “blatnjavi bregovi u jezeru”, latinski *p-alus* “blato”, staroindijski *p-alvalá-* “blato, močvarno mesto”, i ime reke *P-alija*, desna pritoka Tibra u Italiji.[21] Drugi deo složenice –*pin* je, takođe iz leksike tračkog jezika, od *pan(i)* “blato, tresetno zemljište nastalo od barskog bilja” (ime reke *Panny-sis, Pani-sas, Pana-x, Pane-ga, Pani-on* – Konstantin Porfirogenit /grad na Propontisu – Mramorno more/), staropruski *panne-an* “tresetno zemljište nastalo od barskog bilja”, gotski *fani* “tinja – veoma sitan muljeviti pesak” i predindoevropski **poni* “blato”. Na Pojtingerijanovoj karti zabeležena je stanica po imenu *Panni-sus*, pa kod Plinija *Panny-sis* sa varijantama *Panni-sis, Pany-sis, Pany-sus* i kod Ptolomeja *Pany-s(s)os*, sa prethodnim značenjem.[22]

Iz rečenog možemo zaključiti da ime naselja *Alapin* ima u prvom delu značenje “tečnost, potok”, a u drugom “blato, tresetno zemljište nastalo od barskog bilja i tinja – veoma sitan muljeviti pesak”, što svakako odgovara njegovoj lokaciji.

Nahija Crna Reka, koja obuhvata područje od Čestobrodice do Jelašnice i do Krivelja (Stola i Crnog Vrha) do Tupižnice i Vratarnice i kosom Vrške čuke do Bezdanice, naziva se tek od 1530. godine pa dalje, a pre se ta oblast delila na tri manja područja: Crna Reka, Vinišnica i područje koje se u varijantama čita u turskim popisnim defterima *Kelvije, Gelvije, Klivje* i *Keluje.*[23]

Ime nahije Crna Reka od 1530. godine pa dalje ili ime do te godine za manje područje prozvano Crna Reka potiče od imena naselja Crna Reka, a svi oni istog su korena s antičkim imenom reke *Timachus* (Pliniae, *Naturalis historiae*), *Τιμαγόν* (Cl. Plolemaei *geographia*), koje se dalje izvodi, s ukazivanjem na Crni Timok, od indoevropskog **tem-*$k^{w\text{-}3}$*ā* “tamna voda”. Holder je smatrao ime

[17] U selu Šipikovu se do pre petnaestak godina davala pomana alama pored bunara i to na nekoliko mesta.

[18] Душанка Боянич-Лукач, Видин и видинският санџак през XV и XVI век, София 1975, str. 217.

[19] С. Калчић, Велики извор кроз векове I, Зајечар 1977, str. 26.

[20] ibid, str. 30-31.

[21] И. Дуриданов, ibid, str. 43-44.

[22] И. Дуриданов, ibid, str. 44.

[23] Д. Боянич-Лукач, Видин и видинският санджак през XV и XVI век, София 1975, str. 217; Д. Бојанић-Лукач, Зајечар и Црна Река у време турске владавине (XV-XVIII век), бр. 42 (Зајечар и околина), Београд 1978, str. 23-77.

keltskim, Tomašek, Dečev i Georgiev tračkim,[24] a Majer je i ovaj hidronim uneo u svoj ilirski rečnik, jer smatra da je oblast u kojoj teče Timok, bar svojim tokom, bila dardanska. Upućuje i na ime *Timavus*, koji nosi reka na granici Istre i Venecije.[25]

Područje, kome je naziv sa varijantama u čitanju *Kelvije, Gelvije, Klivje* i *Keluje* možemo metatezom likvida (promena mesta tekućih suglasnika u slovenskim jezicima) izvesti od starovisokonemačkog (VIII-XI vek) *quella*, nemačkog *Quelle* “izvor”, od indoevropskog $*g^{u}elna$ “izvor”.[26] Pošto smatramo naziv Kelvije, Klivje, Keluje i Gelvije da potiče iz tračkog rečnika, onda ćemo pokušati dati rekonstrukciju od indoevropskog $*g^{u}elna$ > starovisokonemačko *quella* > nemačko *Quelle* u gore navedeni naziv sa varijantama u čitanju. Indoevropsko *u̯* daje tračko *v*, indoevropsko k^{u} daje tračko *k*, indoevropsko $g^{u}h$ daje tračko *g*. Tako indoevropsko $*g^{u}el$ daje starovisokonemačko *quella*, nemačko *Quelle*, odnosno u našem primeru *Kvel-*, a metatezom likvida daje osnovu *Kelv-* tj. *Kelv-ije*. Isto je i sa varijantama u čitanju *Klivje i Keluje*. Pošto smo rekli da indoevropsko $g^{u}h$ daje tračko *g* onda dobijamo varijantu čitanja *Gvel-*, a metatezom likvida dobijamo osnovu *Gelv-ije*.[27]

Navešćemo podatke koji idu u prilog našem mišljenju da je područje Kelvije (Klivje, Keluje i Gelvije) zapravo “područje sa puno izvora, voda i močvarnog zemljišta”. Pored nekih dvadesetak reka sa oko stotinaak potoka, na ovom području postoje veoma jaka vrela, na mnogo mesta ima močvarnog zemljišta i dosta toponima koji upućuju na puno vode, močvara i plodnog zemljišta nađubrenog prirodnim đubrivima.[28]

Postoje veoma jaka vrela u ataru Lukova, Mirova, Krivog Vira, Malog Izvora (zapadno od Boljevca), vrelo Radovanske reke sa još tri vrela u njenom srednjem toku i vrelo u selu Ilino.

Močvarnih područja imamo od Krivog Vira do Lukova pored Crnog Timoka sa desne i leve strane, onda od Bogovine do Sumrakovca sa desne i leve strane Crnog Timoka. Močvarno zemljište pored vrela u ataru Lukova, pa močvarno zemljište na izvoru reke Strnjak i na izvoru reke Bogovine, a na blizu 1000 metara nadmorske visine ima močvarnog zemljišta na izvoru Mirovske reke u ataru Ilina i na drugim mestima.

Toponim koji obuhvata veliko područje i koji upućuje na vodu i na veoma plodno, prirodno đubreno zemljište, a to u stvarnosti i jeste, je *Dunga Lacului̯*. Kada to prevedemo sa rumunskog, doslovce znači “Ivica močvarnog blatnjavog područja”, slobodnije rečeno to je zemljišno područje koje je dosta natopljeno vodom te ima muljevitu, prirodno nađubrenu i plodnu zemlju. Reč *dunga* povezujemo sa imenima mesta na Baltiku gde ima dosta močvarnih i plodnih područja: na staroruskom *Dinge* (gora), na latvijskom (letonskom) ime mesta *Dingas, Dindze* (livada), *Dinga-upite* (potok), na latvijskom *dinga* “rastinje” i “plodno mesto”, srodno sa staroislandskom rečju *dyngia* “torište, đubrište”, anglosaksonski *dynge*, starovisokonemački *tunga* “nađubriti”.[29]

Naša reč *Dinga* bi trebalo u prevodu da znači “zemljište na rubovima močvarnog tla” ili “nađubrena plodna livada na visoravni ili na gori”, a *Lacului̯*, od rumunskog *lac* “muljevita područja sa dosta vode”. Toponim *Dunga Lacului̯* nam tek ovako protumačen daje pravo značenje u poređenju sa geografskim obeležjima. S prethodnim objašnjenjem reči *Dunga* treba povezati toponim *Torovina* južno od sela Krivog Vira, koje je blatnjavo i pomalo

[24] W. Tomaschek, Die alten Thraker II, 2, Wien 1894, p. 97; Вл. Георгиев, Българска етимология и ономастика, София 1960, str. 34.

[25] A. Mayer, Die scprahen der alten illyrier, II, Wien 1959. F. Papazoglu, Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba, Centar za balkanološka ispitivanja, knj. 1, Sarajevo 1969, str. 60.

[26] И. Дуриданов, ibid, str. 40.

[27] Po mišljenju Stevana Veljkovića *Gillewidio Gebirge* bi trebalo biti Malinik iznad sela Zlota.

[28] Album karata, III, IV, Vojnogeografski institut Beograd, dopunjeno 1955.

[29] I. I. Russu, Limba traco-dacilor, Bucureşti 1967; И. Дуриданов, ibid, str. 35.

močvarno, ali i veoma rodno područje, jer nam samo ime govori da je to “nađubrena zemlja”. Toponim *Lacu Mare* u prevodu sa rumunskog je “Velika močvara”, top. *Mararł́*, južno od Podgorca, u ataru Bogovine, top. *Rogoz* (upućuje na rogozinu, trsku sa močvarnog područja). Toponim *Mali Ismak* koji se nalazi na jednom izvišenju (vrhu) je od turskog *azmak* “močvara, blato”, a *Mali* – pridev koji nam određuje imenicu *Ismak* < *azmak,* što je u prevodu “Mala močvara”, odnosno “Malo blato”. S prethodnim toponimom treba povezati i toponim *Blato,* na kojem ima vrelo, zapadno od Boljevca. Istočno od samog Sumrakovca na karti je prikazano veliko područje pod močvarom i toponim *Livade*, južno od Sumrakovca sa leve strane Crnog Timoka je prikazano na kartama takođe močvarno područje.

Selo Kalna kod Knjaževca se može etimološki povezati s imenom *Chalastra* (Strabon, Stefan Vizantijski), *Chalestra* (Herodot), ime sela na ušću Vardara. Ime može da se objasni od indoevropskog **kalo-sroua* “kalna voda, blatnjava voda”. Prvi deo složenice treba izjednačiti sa starobugarskim ***калъ***, sa srpskim *kal* “blato”.[30]

Toponim Stubica je mala naplavinska ravnica, koja se nalazi u dubokom i kamenitom klancu sa desne strane reke Timok, oivičena sa veoma strmim brdima sa istočne i zapadne strane, jer u pravcu sever-jug teče sama reka Timok. Toponim *Stubica* je u ataru sela Halova. Meštani nemaju sa njega velike koristi, jer ga sunce ne obasjava do podneva, bilo za vreme letnjeg ili zimskog solsticija. To je dakle jedna udolina, mala po površini, koja se čoveku najedanput otkriva sa okolnih čuka.[31] Toponim *Stubica* je iz tračkog leksika i dovodimo ga u vezu sa indoevropskim **dhubero-s*, s litvanskim *duburys* “jama puna vode”, *dubus* “dubok”, sa starobugarskim **дъбрь** “bezdna”, s latvijskim *dubra* “lokva, bara”.[32] Indoevropski zvučni suglasnik *d* se menja u bezvučno *t* što je karakteristično za trački, pelazgijski, frigijski i armenski.

Toponim Bezdanica je granica atara sela Halova i Velikog Izvora kroz koji protiče Bezdanička reka koja je isto usekla na svom putu do Timoka jedan mračan i dubok klanac kao što je Stubica. Toponim *Bezdanica* je iz slovenske leksike i dovodimo ga u vezu sa rečima *bez dna,* od kojih kasnije srašćavanjem dobijamo složenicu *bezdan,* odakle i *Bezdanica.* Ovo objašnjenje treba povezati s prethodnim objašnjenjem za toponim Stubica, a posebno svraćamo na starobugarsku reč ***дъбрь*** koja u prevodu znači “bezdna” > bezdan > Bezdanica.

Prethodna objašnjenja su skroman prilog izučavanju toponomastike Timočke krajine, koji bi trebalo da podstakne šira i studioznija istraživanja u ovoj oblasti. Značaj ove pomoćne istorijske nauke ne bi trebalo mimoilaziti kako u proučavanju istorije pojedinih naselja i čitavih područja, tako i u razjašnjavanju načina života pojedinih naroda u zavisnosti od geografskih uslova. Upravo ta uslovljenost čini jedan etnikos posebnim od drugog u načinu istraživanja svoje kulture, počevši od igre, pesme, nošnje, običaja, i raznih verovanja, do svega onog što je sastavni deo interesovanja i etnologije. Proučavanja baštine jednoga naroda ili kraja upravo zahteva segmentarna istraživanja, koja jedino mogu dosegnuti do fundamentalnih poruka prošlosti i omogućiti nam da postepeno sačinimo mozaik događaja jednog prošlog vremena.

---

[30] ibid, str. 34. U svojim kasnijim razmatranjima ovog ojkonima dajem drugačiju etimologiju. Vidi: С. Гацовић, *Разграничење наисополиске и аквиске регије с убикацијом градова из VI века*, Зајечар 1995.

[31] Čuka, izgleda da nije strana reč, no ne oseća se kao domaća; P. Skok je smatra „balkanizmom” i prevodi je kao: *vis, vrh, glavica brda.* Na rumunskom ima isto značenje, a piše se *čuca.*

[32] И. Дуриданов, ibid, str. 121.